Asia: O 10/2017 vp Kotouttamisen toimivuus

Aihe: Kuinka arvioitte kotouttamisen onnistumista työllistymisen näkökulmasta erityisesti harvaan asutuilla alueilla ja mikä on näkemyksenne mukaan tärkein toimenpide, jolla edistetään maahanmuuttajien työllistymistä samalla edistäen heidän kotoutumistaan suomalaiseen yhteiskuntaan.

Kiitän eduskunnan tarkastusvaliokuntaa tilaisuudesta lausunnon antamiseen.

Harvaan asutut alueet ovat erilaisia eri puolilla Suomea. Myös maahanmuuttajien elämäntilanteet ja tarpeet vaihtelevat. Tarvitaan joustavia ja saavutettavia (koto-)palveluja sekä kasvokkaisia kohtaamisia, joiden aikana palvelut räätälöidään yksilön tarpeiden mukaisiksi.

Keskeiset toimenpide-ehdotukseni ovat:

1. **Liikkuvia palveluita verkkopalveluiden rinnalle**
- ”Kotouttamisen kauppa-auto”
- Aikaa kasvokkaisille tapaamisille ja yksilöiden kokonaisvaltaiseen kohtaamiseen

2. **Oleskelulupakäytäntöjä helpotettava**
- Poistetaan työvoiman saatavuusharkinta harvaan asutuilla alueilla
- Tarpeeksi henkilökuntaa hoitamaan oleskelulupa-asioita, myös maakunnissa

3. **Eroon ajanhukasta**
- Palvelut ja niihin ohjaus kuntoon
- Turvapaikanhakijoiden työllistymisen edistäminen mahdollistamalla harkinnanvaraiset kotoutumispalvelut jo oleskelulupaprosessin aikana
- Kielen opiskelun ja työn yhdistäminen mahdollistettava kaikille, ei vain kokeiluluonteisesti projekteissa

Aiheesta on olemassa vähän Suomessa tuotettua tutkimustietoa. Vaikka maahanmuuttoa tutkitaan verraten paljon, valtaosa tutkimuksesta keskittyy isoihin kaupunkeihin. Harvaan asutuilla alueilla maahanmuuttajia on yleensä väestöstä 1-2 %. Tilastovertailuissa maahanmuuttajavastaajat hukkuvat väkirikkaampien alueiden vastaajien joukkoon. Myös kyselyt keskittyvät usein maahanmuuttoa lukumääräisesti tarkasteltuna keskeisiin eli suurimpiin kuntiin. Tarvitaan harvaan asuttuihin alueisiin keskittynyttä kansainvälisten muuttoliikkeiden tutkimusta.

Harvaan asutuilta alueilta löytyy myös keskittymiä, joissa maahanmuuttajien osuus väestöstä on tavanomaista suurempi (esim. Närpiö, Virolahti, Kitee ja Utsjoki). Toisaalta harvaan asutuilla alueilla maahanmuuttajien osuus väestöstä voi paikallisesti nousta suureksi, vaikka kyse olisi muutamista kymmenistä tai sadoista ihmisistä. Muuttoliikkeen aluepoliittinen merkitys voi myös olla lukumääräänsä suurempi, jos ajatellaan esimerkiksi palvelujen saatavuutta, kuten kyläkoulun toiminnan jatkumista tai päivähoitoryhmän perustamista.

Harvaan asutuilla alueilla on alhainen väestötiheys ja hajanainen asutusmalli. Yhdistettynä niukkuuspolitiikkaan ja paikkakuntien vähäiseen kokemukseen maahanmuutosta nämä tekijät asettavat erityisiä haasteita työn ja toimeentulon hankkimiselle, kielen oppimiselle sekä koto-palveluiden saatavuudelle.

Tilastojen valossa maahanmuuttajat työllistyvät harvaan asutulla maaseudulla kaupunkeja paremmin.

Ulkomaalainen työvoima ja työttömien osuudet työvoimasta kuntatyypeittäin (helmikuu 2017).
Lähde: Maaseutukatsaus 2017, 42, perustuu Tilastokeskuksen tietoihin.

	Työvoima	Työttömät	Työttömien osuus työvoimasta %
KOKO MAA	116 586	30 691	26,3
Kaupungit	**99 293**	**27 261**	**27,5**
Kaupunkien läheinen maaseutu	5 266	1 060	20,1
Ydinmaaseutu	10 035	1 974	19,7
Harvaan asuttu maaseutu	**1992**	**396**	**19,9**

Tilastot voivat antaa kuitenkin tilanteesta harhaanjohtavan kuvan. Eri hankkeissa tekemäni laadullinen tutkimus kertoo, että selitys harvaan asutun maaseudun alemmalle työttömien osuudelle voi löytyä maansisäisestä muuttoliikkeestä. Maahanmuuttajat muuttavat kaupunkeihin siksi, että:

a) harvaan asutuilta alueilla ei ole tarjolla haluttua koulutusta tai koulutusta vastaavaa työtä (*rakenteelliset syyt*).
b) Suomessa elää vahvana ajatus, että töitä löytääkseen on muutettava kaupunkiin (*mielikuva*syyt).

Kotoutumisen edistäminen edellyttää puuttumista sekä rakenteellisiin syihin että stereotypisiin mielikuviin maaseudusta ja kaupungista asuinympäristöinä.

Harvaan asutuilla alueilla on sekä työttömyyttä että työvoimapula. Esimerkiksi Pielisen Karjalassa työttömien työnhakijoiden osuus oli elokuussa 2018 yksi maan korkeimmista eli 13,5 %. Samanaikaisesti siellä oli työ- ja elinkeinotoimistojen arvion (Ammattibarometri) mukaan pulaa työnhakijoista**.**

TOP 15 ammatit, joihin ei Pielisen Karjalassa löytynyt riittävästi hakijoita ovat: lastentarhanopettajat, psykologit, sosiaalityön erityisasiantuntijat, sairaanhoitaja ja terveydenhoitaja, sosiaalialan ohjaajat ja neuvojat, ravintola- ja suurtaloustyöntekijät, lähihoitajat, liha- ja lypsykarjan, kotieläinten kasvattaja, kirvesmiehet ja rakennuspuusepät, rakennussähköasentajat, lihanleikkaajat, kalankäsittelijät, leipurit ja kondiittorit, elintarviketeollisuuden prosessityöntekijät, paperimassan, paperin, kartongin valmistuksen prosessityöntekijät, puu- ja sahatavaran prosessityöntekijät, henkilö-, taksi- ja pakettiautonkuljettajat, kuorma-auton ja erikoisajoneuvojen kuljettajat sekä toimisto- ja laitossiivoojat.

Työllistymiseen vaikuttavat monet seikat, kuten alueellisten työmarkkinoiden rakenteet, väestön koostumus (esimerkiksi koulutustausta ja kielitaito) sekä kotoutumista ja työllistymistä tukevien palveluiden erilainen saatavuus. Osa harvaan asutuista kunnista on selkeästi työperäisen maahanmuuton kuntia, toisiin muuttaa kiintiöpakolaisia ja/tai oleskeluluvan saaneita turvapaikanhakijoita, kun taas joihinkin kuntiin muutetaan erityisesti opiskelemaan tai perhesiteiden perusteella. Myös asenneilmapiirillä on vaikutusta siihen, miten helpoksi tai vaikeaksi maahanmuuttajat kotoutumisen ja työllistymisen kokevat ja kokevatko he ylipäätään mahdolliseksi suunnitella tulevaisuuttaan jollain tietyllä paikkakunnalla.

Jotta maahanmuuttajat kotoutuvat ja työllistyvät harvaan asutuille alueille, on kotouttaminen ymmärrettävä laajemmin yksilöiden ja heidän läheistensä sekä koko yhteisön kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tukemisena ja tavoitteluna.

Mikään yksittäinen toimenpide ei vastaa kaikkien maahanmuuttajien tarpeisiin. Tärkein kotoutumista tukeva toimenpide on siis sellainen,

- joka vastaa yksilön senhetkisiin tarpeisiin,
- josta hänellä on tietoa ja
- josta hän kykenee esimerkiksi kielitaitonsa puolesta hyötymään.

Lokakuun 21. päivänä Joensuussa

Tiina Sotkasiira
Tutkija, Itä-Suomen yliopisto, puh. 050 4423770, tiina.sotkasiira@uef.fi